

УДК 332.14

Когатько Ю.Л.

кандидат географічних наук,
старший науковий співробітник відділу досліджень рівня життя населення
Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи
Національної академії наук України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ КАТЕГОРІЙ «РІВЕНЬ ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ»

У статті показано основні підходи до визначення соціально-економічних категорій «рівень та якість життя населення». Проведено аналіз визначень даних термінів у різних наукових дисциплінах. Показано основні підходи до визначення цих понять на рівні профільних міжнародних організацій. Подано основні міжнародні індикатори вимірювання якості життя населення. Виділено концепції дослідження рівня та якості життя населення.

Ключові слова: рівень життя населення, якість життя населення, індекс якості життя населення, основні концепції дослідження рівня та якості життя населення.

Когатько Ю.Л. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ КАТЕГОРИЙ «УРОВЕНЬ И КАЧЕСТВО ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ»

В статье показаны основные подходы к определению социально-экономических категорий «уровень и качество жизни населения». Проведен анализ определений данных терминов в различных научных дисциплинах. Показаны основные подходы к определению этих понятий на уровне профильных международных организаций. Представлены основные международные индикаторы измерения качества жизни населения. Выделены концепции исследования уровня и качества жизни населения.

Ключевые слова: уровень жизни населения, качество жизни населения, индекс качества жизни населения, основные концепции исследования уровня и качества жизни населения.

Kogatko Y.U. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO CERTAIN SOCIAL-ECONOMIC CATEGORY «THE LEVEL AND QUALITY OF LIFE»

The article describes the main approaches to the definition of socio-economic categories «the level and quality of life.» Analysis of the definitions of these terms in different scientific disciplines was held. The main approaches to the definition of these concepts at the level of specialized international organizations have been shown. There have been major international indicators measuring the quality of life. I have been selected concept studies the level and quality of life.

Keywords: the level of life, the quality of life of population, index of the quality of life of population, the basic concepts of the research level and quality of life.

Постановка проблеми. Категорії «рівень та якість життя населення» є предметом вивчення багатьох дисциплін: філософії, соціології, економіки. При цьому в деяких роботах дані категорії виступають як синоніми, проте частіше «рівень життя» виділяють як складову частину «якості життя». Однак якщо філософи і соціологи «якість життя» розглядають через розуміння сенсу життя, то економісти, як правило, намагаються обґрунтувати дану категорію через «рівень життя», включаючи і такі способи його визначення, як життєві стандарти. Оскільки категорія «якість життя населення» міцно увійшла в лексикон економічних дисциплін, традиційно оперують такими параметрами оцінки якості життя, як забезпеченість матеріальними ресурсами, безпека існування, наявність вільного часу, тривалість життя тощо, хоча ці параметри і не влаштовують самих економістів, які частіше використовували поняття «рівень життя населення», спираючись більше на економічну складову терміну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом як українськими вченими, так і дослідниками з інших країн було зроблено чимало як для визначення категорій «рівень та якість життя населення», так і безпосередньо в методиці дослідження. Основні теоретичні положення щодо рівня та якості життя населення висвітлено у працях таких вчених: А. Базилюк, С. Бандур, Д. Богиня, В. Геєць, В. Онікієнко, В. Пономаренко, Е. Лібанова., І. Лукінов, В. Мандибур, В. Майер, Л. Черенько та ін. При значній кількості праць залишається чимало невирішених проблем у даній галузі, одна з яких – формування загальноприйнятих визначень рівня і якості життя населення.

Постановка завдання. Метою написання цієї статті є спроба проаналізувати специфіку понять «рівень життя» та «якість життя», визначити найбільш важливі показники і розглянути основні дослідження даних термінів в Україні. У зв'язку з цією метою поставлені основні завдання роботи: дати визначення понять «рівень життя» і «якість життя», по можливості описати індикатори виміру, розглянути основні визначення даних термінів українськими вченими.

Виклад основного матеріалу дослідження. У даний час не існує одностайної думки у визначенні понять «рівень життя» та «якість життя» та їх визначення через систему показників. Часто вони використовуються як взаємозамінні, а переліки показників, які їх описують, у чомусь співпадають. Проте поняття ці слід розділяти. Рівень життя – більш вузька категорія у порівнянні з якістю життя. Він визначається умовами існування людини у сфері споживання і вимірюється через соціально-економічні показники загального добробуту людей. Враховуючи вищезазначене, основними напрямками визначень є опора на суб'єктивну або об'єктивну оцінку.

Категорія «якість життя» вперше була введена у науковий обіг Дж. Гелбрейтом, у 60-х роках ХХ ст. Багато дослідників пов'язують її появу з переходом до постіндустріального суспільства, що супроводжується все більшою увагою до нематеріальних аспектів життя, а проблема якості життя усвідомлюється у такому соціальному контексті, коли питання фізичного виживання і задоволення елементарних життєвих потреб не є занадто гострими. Проте, на думку багатьох західних фахівців, термін «якість

життя населення» вперше застосував у 1920 р. у роботі «Економічна теорія добробуту» А. Пігу.

Найвагоміший внесок у розвиток теоретичних уявлень про якість життя населення був зроблений філософами і економістами. У філософській та економічній літературі традиція вивчення різних сторін життя має давню історію. Передумови наукового розгляду якості життя населення були закладені ще у

період становлення і розвитку класичної економічної теорії, засновником якої був А. Сміт. У рамках уявлень ідеологів економічної теорії добробуту, яка сприяла формуванню концепції якості життя населення, основою і джерелом добробуту людей вважалося накопичення національного капіталу, а показником рівня добробуту – зростання кількості благ на душу населення або чистий дохід нації, який функ-

Таблиця 1

Визначення якості життя населення: підходи з позицій різних наук

№	Визначення якості життя населення	Автори
Філософія		
1.	Якість життя населення – синтез матеріальних і духовно-творчих сторін життя, рівень реалізації родових сил людини, його інтелекту, творчого сенсу життя.	О.І. Субетто
2.	Якість життя населення – комплексна інтегральна характеристика положення людини в різних соціальних системах, що виражає ступінь її соціальної свободи, можливостей всебічного розвитку, сукупність культурних та духовних цінностей, переданих в її розпорядження.	О.С. Тодоров
Економіка		
3.	Якість життя населення – комплекс характеристик життя індивіда (групи людей або населення в цілому), які обумовлюють його оптимальний хід у конкретний час, у певних умовах і місці та які забезпечують адекватність його (життя) параметрів основним видам діяльності і потребам людини (біологічним, матеріальним, духовним тощо).	Колектив науковців Всеросійського НДІ технічної естетики
4.	Якість життя населення – рівень розвитку і ступінь задоволення всього комплексу потреб та інтересів людей, що визначається соціальним самопочуттям населення.	Колектив авторів НДІ «Всеросійський центр рівня життя»
5.	Якість життя населення – рівень загального добробуту людей, який важко піддається кількісному виміру, оскільки в додаток до показників матеріального споживання це поняття включає також споживання людьми таких неоплачуваних ними благ як чисте навколишнє середовище, особиста та національна безпека, політичні та економічні свободи та безліч інших умов людського благополуччя.	В.С. Автономов
6.	Якість життя населення – категорія, яка об'єднує низку соціально-економічних параметрів, що охоплюють всю соціоєкосистему, і характеризує стан задоволення матеріальних, соціальних та інших потреб теперішнього та майбутнього поколінь в умовах збереження довкілля залежно від існуючих економічних тенденцій та розвитку.	Л.В. Ноздріна
7.	Якість життя населення – об'єктивна характеристика населення з певним рівнем та способом життя.	Н.М. Рімашевська
8.	Якість життя населення характеризує суспільні умови, у яких живе людина, а саме: рівень споживання матеріальних та духовних благ і послуг, розвинутість сфери освіти, культури, медичного обслуговування, рівень оподаткування фізичних осіб, стан навколишнього середовища тощо.	В.Д. Лагутін
9.	Якість життя населення – економіко-філософська категорія, що характеризує матеріальну та духовну комфортність існування людей.	І.М. Салій
Соціологія		
10.	Якість життя населення – соціологічна категорія, що виражає якість задоволення матеріальних та культурних потреб людей, якість харчування, якість і модність одягу, комфорт житла, якість системи охорони здоров'я, освіти, сфери обслуговування, навколишнього середовища, структуру дозвілля, ступінь задоволення потреб в змістовному спілкуванні, заняттях, творчій праці, рівень стресових станів, структуру розселення тощо.	Енциклопедичний соціологічний словник
11.	Якість життя населення – якість соціального та фізичного (як штучного, так і природного) навколишнього середовища, у якому люди намагаються ліквідувати свої нестатки і реалізувати потреби.	Л. Уінго
Соціальна екологія		
12.	Якість життя населення – наявність сприятливого в екологічному плані навколишнього середовища і демократично організованого соціального середовища.	Д.Ж. Маркович
13.	Якість життя населення – сукупність умов, що забезпечують чи не забезпечують комплекс здоров'я людини (людей).	М.Ф. Реймерс
14.	Якість життя населення – характеризується наявністю можливостей для відпочинку, занять спортом, мистецтвом, отримання освіти тощо.	В.О. Цветков
15.	Якість життя населення – сукупність природних і соціальних умов, що забезпечують (не забезпечують) комплекс здоров'я людини – особистого та громадського.	Екологічний енциклопедичний словник
Медицина		
16.	Якість життя населення – відповідність середовища життя санітарно-гігієнічним нормам і соціально-психологічним установкам особистості	Г.О. Кураєв, В.Б. Войнов
17.	Якість життя населення – системне медико-соціальне явище, яке охоплює психофізіологічне і соматичне здоров'я людини, її духовні, культурні і всі життєві цінності, рівень цивілізованості і економічного розвитку суспільства.	М.О. Агаджанян
18.	Якість життя населення – індивідуальне сприйняття свого місця в житті у контексті культурних і суспільних цінностей, що пов'язане з цілями, очікуваннями, нормами і прагненнями людини.	ВООЗ

Джерело: [2]

ціонально залежить від ресурсів капіталу, землі і праці. З того часу економічний фактор на протязі багатьох років безпідставно і майже автоматично виступає основою зростання рівня життя.

Існують різноманітні підходи до розуміння «якості життя». Разом з тим можна помітити загальну тенденцію в еволюції цього поняття. Спочатку поняття це в літературі зв'язується із забезпеченням основних прав людини, і, відповідно, якість життя включає такі показники: забезпечення робочими місцями, відносна величина доходу, що гарантує певний рівень добробуту, якість медичного обслуговування, освіти та інших соціальних послуг [1].

Під поняттям «якість життя населення» сьогодні найчастіше розуміють комплексну характеристику природно-кліматичних, соціально-економічних, екологічних, соціокультурних умов життєдіяльності населення і положення людини у суспільстві [2]. Однак перш ніж людство дійшло до такого загального розуміння якості життя населення, представниками різних галузей знань було докладено чимало зусиль у напрямі осмислення цієї категорії, а також понять, які передували їй виникненню та широкому вжитку.

Всесвітня організація охорони здоров'я визначає якість життя як сприйняття людьми свого положення в житті залежно від культурних особливостей і системи цінностей та у зв'язку з їхніми цілями, очікуваннями, стандартами, турботами. Також вона пропонує оцінювати якість життя за параметрами:

- фізичні: енергійність, втома, фізичний дискомфорт, сон і відпочинок;
- психологічні: самооцінка, концентрація, позитивні емоції, негативні переживання, мислення;
- ступінь незалежності: повсякденна активність, працездатність, залежність від ліків і лікування;
- життя у суспільстві: повсякденна активність, соціальні зв'язки, дружні зв'язки, суспільна значущість, професіоналізм;
- навколишнє середовище: житло та побут, безпека, дозволя, доступність інформації, екологія (клімат, забрудненість, густанаселеність);
- духовність і особисті переконання [3].

Це визначення ґрунтується на суб'єктивній самооцінці, по суті, на рівні задоволеності своїм життям. І цей рівень багато в чому визначається очікуваннями кожної конкретної людини від стандартів, прийнятих у соціальному мікросередовищі, з якими вона себе асоціює.

У 2005 році компанія Economist Intelligence Unit розробила методику обрахунку індексу якості життя, яка ґрунтується на методології, яка пов'язує результати досліджень по суб'єктивній оцінці життя в країнах з об'єктивними детермінантами якості життя у цих країнах. Дослідження використовує 9 факторів якості життя для визначення оцінки країни [4]:

1. Здоров'я: очікувана тривалість життя (в роках).
2. Сімейне життя: рівень розлучень (на 1 тис. осіб), ставиться оцінка від 1 (мало розлучень) до 5 (багато розлучень).
3. Громадське життя: Змінна приймає значення 1, якщо в країні високий рівень відвідуваності церкви або профспілкового членства.
4. Матеріальне благополуччя: ВВП на душу населення, паритет купівельної спроможності.
5. Політична стабільність та безпека: рейтинги політичної стабільності та безпеки.
6. Клімат та географія: широта, для розрізнення холодних та жарких кліматів.
7. Гарантія роботи: рівень безробіття (у %).

8. Політична свобода: середній індекс політичної та громадянської свободи. Шкала від 1 (повністю вільна) до 7 (невільна).

9. Статеві рівність: вимірюється шляхом ділення середньої зарплати чоловіків на зарплату жінок.

Організація економічного співробітництва та розвитку розробила свій індекс якості життя (Better Life Index). В індекс входять такі параметри, як житло, різниця у доходах, зайнятість, освіта, захист навколишнього середовища, охорона здоров'я, безпека, задоволеність життям тощо. Максимальна оцінка по кожному параметру – 10 балів [5].

Найбільш повне зібрання визначень поняття «якість життя населення» зробила І.В. Гукалова в монографії «Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація» [табл. 1].

Поняття «якість життя» не тотожне «рівню життя», включаючи і найбільш витончені види його визначення, наприклад життєві стандарти, оскільки різні економічні показники доходу виступають тільки одним із багатьох критеріїв якості життя. Показово з цієї точки зору є ситуація в СРСР 60–70-х рр., коли якість життя радянського населення в цілому була не нижче якості життя населення провідних західних країн, при тому що рівень життя в СРСР був приблизно в 2 рази нижче. Наочні також наступні приклади. Коли в бутність СРСР ескімосів переселили з чумів у комфортабельні квартири, рівень їх життя підвищився, але рівень смертності різко підвищився і, як сформулював один із соціологів, «вони стали вимирати від туги». У НДР після приєднання до ФРН матеріальні умови покращилися в 3-5 разів, однак рівні самогубств, злочинності і смертності різко зросли [6].

Загалом, якість життя являє собою складну структуру взаємозв'язків її складових: якість природного середовища, якість здоров'я популяції, якість освіти тощо припускають необхідність виявлення нових підходів оптимізації якості життя та методах оцінки ефективності діяльності органів влади. За своєю суттю якість життя – це об'єктивно-суб'єктивна характеристика умов людини, його розвитку, а також суб'єктивних уявлень і оцінок задоволення своїм життям.

Філософія якості життя у кінці ХХ століття виходить на перший план у державній політиці та соціальній роботі у найбільш розвинених країнах світу, наприклад у Канаді, Великобританії та Швеції, оскільки через якість життя можливо здійснювати інтегральну оцінку ефективності управління в постеконічній епоху [7].

Як було зазначено вище, одним із критеріїв якості життя населення є рівень життя населення. Проблема рівня життя населення в економічних, соціально-економічних і соціологічних дослідженнях приділяється достатня увага. У науковій літературі в тій чи іншій мірі досліджені і знайшли відображення такі методологічні та теоретично значущі питання, як зміст поняття «рівень життя» і система його показників; взаємозв'язок виробництва, споживання і споживачів; закономірності формування та розвитку потреб населення тощо.

Рівень життя населення – одна із найважливіших соціальних категорій. Під рівнем життя населення розуміють забезпеченість населення необхідними матеріальними благами і послугами, фактичний рівень їх споживання і ступінь задоволення раціональних (розумних) потреб у цих благах і послугах. Рівень життя включає: дані про основні показники грошових доходів, що характеризують обсяг, склад та

основні напрями їх використання; показники, що відображають диференціацію розподілу грошових доходів населення (у тому числі сферу розповсюдження низьких доходів); основні показники соціального забезпечення та соціальної допомоги; житловий фонд і житлові умови населення.

Поняття «рівень життя» у сучасній науковій літературі трактується по-різному в залежності від цілей і завдань дослідження. У визначенні рівня життя у літературі спостерігаються різні підходи в залежності від вихідної позиції авторів. Такими відправними моментами є: виробництво, споживання, доходи, вартість життя, споживчі нормативи і стандарти, а також їх комбінації.

Підхід з точки зору виробництва розглядає рівень життя в залежності від рівня розвитку продуктивних сил, структури та ефективності суспільного виробництва. Так, Н.І. Бузляков зазначає: «... в економічній літературі найбільш поширене уявлення про рівень життя як про кількість споживаних матеріальних, культурно-побутових та соціальних благ і ступеня задоволення потреб у них на досягнутій стадії розвитку продуктивних сил» [8].

В.О. Мандибуря рівень життя у широкому розумінні вважає «...сукупністю відносин та умов, що визначають життя, праця, побут й інтелектуально-культурний розвиток людей, характеризує досягнутий у суспільстві за певний проміжок часу ступінь задоволення різноманітних потреб населення (не лише фізичних, а й соціальних, інтелектуальних, духовних), а також визначає та оцінює реальні економічні джерела та соціально-правові гарантії забезпечення життєдіяльності населення» [9].

У широкому розумінні рівень життя подається через характеристику рівня людського розвитку (стан здоров'я і можливості населення для задоволення потреб) та умов життєдіяльності населення (стан середовища проживання і безпеки населення). Іншими словами, рівень життя у даному аспекті розглядається як сукупність реальних соціально-економічних умов життєдіяльності, спрямованих на задоволення матеріальних і духовних потреб населення.

Співробітники відділу досліджень рівня життя населення Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України вважають рівень життя населення однією із найскладніших соціально-економічних категорій, що пояснює існування різних її тлумачень: від філософсько-світоглядних до формально-статистичних. Основними характеристиками, які впливають на дослідження рівня життя населення, є:

- 1) динамічність категорії;
- 2) широке та вузьке тлумачення;
- 3) виділення макро- та мікрорівня досліджень;
- 4) індивідуальне та суспільне навантаження категорії;
- 5) задоволення певного виду потреб населення (матеріальних чи духовних);
- 6) врахування об'єктивних відмінностей у рівні життя населення внаслідок докладання праці у різних видах економічної діяльності та регіональних відмінностей розвитку [10].

Загалом, як зазначено у фундаментальній роботі «Рівень життя населення України» Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України, концепція дослідження рівня життя населення України на сучасному етапі може бути сформульована як комплексне вивчення життєвого рівня різних верств населення країни за трьома основними складовими:

- матеріальним становищем;
- умовами проживання;
- станом соціального середовища [10].

На сучасному етапі досліджень у вітчизняній та зарубіжній практиці можна виокремити два основні підходи, що мають концептуальний характер і можуть бути визначені як основні концепції дослідження рівня та якості життя населення:

- перша концепція розглядає рівень життя як матеріальне становище населення (у розумінні наявності необхідних матеріальних благ у вигляді доходу для підтримання основних життєвих потреб, забезпеченості певним рухомим та нерухомим майном тощо). Основна увага приділяється питанням визначення раціональних норм споживання та відповідності реального споживання цим нормам, рівня та купівельної спроможності доходів, обґрунтуванню їх диференціації у суспільстві, встановленню соціальних стандартів. Добробут окремої особи розглядається крізь призму загальнонаціонального добробуту. Стратегічна мета держави – збільшувати обсяги виробництва і шляхом перерозподілу доходів у суспільстві забезпечувати вищий рівень задоволення потреб;
- друга концепція (якості життя) базується на визнанні необхідності задоволення потреб людини не тільки в матеріальних благах, а й в умовах для розвитку й життєдіяльності та означає частковий перехід від макроекономічного до мікроекономічного розуміння. Основна стратегічна мета – створення умов для якісного життя та всебічного розвитку людини.

Висновки з проведеного дослідження. На підставі викладеного можна зробити висновок, що загалом кожна наукова дисципліна підлаштовує визначення «рівня та якості життя населення» відповідно до предмету свого дослідження. Якщо брати економічну науку, то в Україні спільним у визначеннях рівня життя населення є наявність трьох основних блоків: матеріальне становище, умови проживання, а також стан соціального середовища.

Категорія «якість життя населення» включає в себе «рівень життя населення», а також весь комплекс потреб та інтересів людей, що визначається соціальним самопочуттям населення, де важливими елементами є екологічна безпека, соціальна свобода і духовність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ткачев А.Н. Качество жизни населения, как интегральный критерий оценки эффективности деятельности региональной администрации [Электронный ресурс] / А.Н. Ткачев, Е.В. Луценко – Режим доступа : <http://ej.kubagro.ru/2004/02/14/>.
2. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація / І.В. Гукалова. – Київ : ДП «Друкарня МВС України», 2009. – 346 с.
3. WHOQOL Group. Study protocol for the World Health Organization project to develop a Quality of Life assessment WHOQOL // Qual. Life Res. #1993. – Vol. 2. – P. 153-159.
4. «The Economist Intelligence Unit's Quality-of-Life Index» (PDF). The Economist [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economist.com/media/pdf/QUALITY_OF_LIFE.pdf.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecdbetter-lifeindex.org/>.
6. Гундаров І.А. «Пробуждение: пути преодоления демографической катастрофы в России». – Москва, Центр творчества «Беловодье», 2001; Гундаров І.А. «Демографическая катастрофа в России: причины, механизм, пути преодоления». – М. : Эдиториал УРСС, 2001.
7. Крупнов Ю. Качество жизни [Электронный ресурс] / Ю. Крупнов. – Режим доступа : <http://www.idmrr.ru/kachestvo-zhizni-kрупnov.html>.
8. Горелов Н.А. Политика доходов и качество жизни населения / Н.А. Горелов. – Санкт-Петербург, 2003.

9. Мандибура В.О. Рівень життя України та проблеми реформування механізмів його регулювання / Д.П. Богиня (відп. ред.). – К. : Парламентське вид-во, 1998. – 255 с.
10. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж. Держ. ком. статистики України ; за ред. Л.М. Черненко. – К. : ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. – 428 с.

УДК 331.36:338.45

Петренко О.О.
кандидат економічних наук,
викладач кафедри менеджменту

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

СТРУКТУРА СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРОМИСЛОВОСТІ

Стаття присвячена аналізу структури системи професійного навчання працівників промисловості на макро-, мезо- та мікро-економічному рівні. У роботі доведено, що професійне навчання доцільно розглядати з позиції теорії систем, адже даній категорії притаманні основні властивості відкритої системи. Детальний аналіз забезпечуючої підсистеми дозволяє визначити основні відомства, установи та підрозділи, що задіяні у процесі регулювання та безпосереднього проведення процесу професійного навчання працівників на рівні держави, у промисловості та безпосередньо на рівні окремого суб'єкта господарювання.

Ключові слова: професійне навчання працівників, система, макро-, мезо- та мікроекономічний рівень, працівники промисловості.

Петренко А.А. СТРУКТУРА СИСТЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ РАБОТНИКОВ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Статья посвящена анализу структуры системы профессионального обучения работников промышленности на макро-, мезо- и микроэкономическом уровне. В работе доказано, что профессиональное обучение целесообразно рассматривать с позиции теории систем, ведь данной категории присущи основные свойства открытой системы. Детальный анализ обеспечивающей подсистемы позволяет определить основные ведомства, учреждения и подразделения, задействованные в процессе регулирования и непосредственного проведения процесса профессионального обучения работников на уровне государства, в промышленности и непосредственно на уровне отдельного субъекта хозяйствования.

Ключевые слова: профессиональное обучение работников, система, макро-, мезо- и микроэкономический уровень, работники промышленности.

Petrenko O.O. STRUCTURE OF PROFESSIONAL TRAINING INDUSTRY WORKERS

The structure of professional training of workers in industry at the macro, meso and micro levels analyzes in this paper. It is proved that vocational training should be considered from the standpoint of systems theory, as this category are inherent in the basic properties of an open system. Providing detailed analysis subsystem allows to identify the main departments, agencies and departments involved in the management and conduct direct training of unemployed workers at the state level, at the level of industry and directly at the entity level.

Keywords: training of employees, system, macro-, meso- and microeconomic levels, industry workers.

Постановка проблеми. Прискорення темпів оновлення знань, що, у першу чергу, зумовлено розвитком інформаційних технологій, зокрема й в промисловості, підвищує соціально-економічну значущість професійного навчання та розвитку працівників. У поточних умовах навчальні заклади і установи, що входять до систем вищої і професійно-технічної освіти, не встигають оновлювати свої навчальні програми у відповідності до поточних і перспективних вимог виробництва та ринку праці, тому все більшої актуальності набуває професійне навчання безпосередньо на промислових підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. О. Босак, М. Дрозач, О. Єгоршин, Г. Назарова, А. Кібанов, А. Колот, В. Савченко, В. Щербак у своїх наукових дослідженнях приділяли значну увагу дослідженню особливостей професійного навчання працівників, зокрема й в галузі промисловості. Застосування системного підходу до соціально-економічних категорій розглянуто в роботах В. Василенка, Н. Гавкалової, Л. Каргашової, В. Коюди, О. Кустовської, М. Новікової. Незважаючи на значні теоретичні напрацювання та практичні рекомендації названих вчених, потребує більш детального аналізу структура системи професійного навчання працівників промисловості.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає

у необхідності дослідження структури системи професійного навчання працівників (СПНП) промисловості на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях.

Основні задачі, які були вирішені у процесі дослідження, такі:

- проаналізовано основні ознаки, які притаманні СПНП;
- визначено три рівні СПНП;
- детально розглянуто структуру забезпечуючої та функціональної підсистеми в рамках СПНП промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових робіт з менеджменту та управління персоналом дозволяє стверджувати, що найчастіше професійне навчання працівників розглядається вченими як процес, система та діяльність.

Професійне навчання працівників може розглядатися як система через наявність у даній категорії ознак системи, а саме: цілеспрямованості, синергічності і мультиплікативності, емерджентності, цілісності й подільності, ієрархічності й еквіпотенційності (сформовано на основі робіт В. Василенка [1], Н. Гавкалової [2], Л. Каргашової [3], В. Коюди [4], О. Кустовської [5], М. Новікової [6]).

Така властивість, як цілеспрямованість передбачає наявність у системи цілей функціонування та розвитку. Зміни у системі професійного навчання